

המלודיה המתנגנת מכיוון איטליה והודו

צורמת באוזני סין

01.12.2023 | יוסף רוזן | written by

עיקרי הדברים:

- איטליה, שהייתה המדינה היחידה מבין חברות ה-G7 שהצטרפה ליוזמת ה-BRI ב-2019, עוזבת באופן רשמי את היוזמה הסינית.
- אף על פי שסין ואיטליה מנסות לשדר עסקים כרגיל במישור הביילטרלי, מדובר במהלך משמעותי שעשוי להוות קריאת כיוון למדינות אירופה ללכת בעקבות איטליה.
- כמו כן, הצעד האיטלקי מצביע על חשיבותה הגוברת של הודו, הן ביילטרלית והן גלובלית. התמיכה האיטלקית ב-IMEC, המהווה תחרות ישירה מול ה-BRI, מחזקת את המאמצים הגלובליים של הודו בתחרות מול סין.
- הקשר המתחזק של הודו עם איטליה ותשומת הלב הניתנת לאגן היס התיכון מייצרים הזדמנויות רבות גם למדינת ישראל – מינוף היחסים עם הודו לטובת השפעה חיובית אזורית, חיבור איתן בין האינדו-פסיפיק לבין המזה"ת (בדגש על מדינות הסכמי אברהם) וקידום פרויקטים בתחומי התשתית והטכנולוגיה בין מעצמות ביניים פרגמטיות, באופן שתומך באסטרטגיה האמריקנית גם מבלי שתהיה מעורבות עמוקה של ארה"ב.

היציאה של איטליה מיוזמת ה-BRI:

בספטמבר האחרון, במהלך פסגת ה-G20 שהתקיימה בהודו, הכריזה ראש ממשלת איטליה, ג'ורג'יה מלוני, כי איטליה תצא מיוזמת החגורה והדרך הסינית (BRI - Belt and Road Initiative). שלושה ימים לאחר ועידת האקלים בדובאי, שם נפגשה שוב עם ראש ממשלת הודו, מודי, הגישה מלוני איגרת רשמית לסין על יציאת איטליה מיוזמת ה-BRI.

המהלך לא הגיע כהפתעה, שכן כבר במהלך קמפיין הבחירות שלה ב-2022 טענה מלוני כי הצטרפות איטליה ליוזמה הייתה טעות. בעקבות ההחלטה תימשך חברותה של איטליה ביוזמה עד מרץ 2024 ולא תתחדש ל-5 שנים נוספות.

ה-BRI, אשר נוסדה בשנת 2013 על ידי סין כמסגרת גלובלית לפיתוח ולפרויקטים בתחום התשתיות, במידה רבה כאלטרנטיבה למסגרות אזוריות ובינלאומיות בהובלה אמריקנית, כוללת היום כ-150 מדינות חברות מאזורים שונים. המדינות המרכזיות שאינן חברות ביוזמה הן מדינות ה-QUAD (ארה"ב, אוסטרליה, יפן והודו) וה-G7. למעשה, איטליה הייתה היחידה מבין מדינות

ה-G7 שהצטרפה ל-BRI בזמנה. יצוין כי בריטניה שיתפה פעולה עם היוזמה בפרויקטים שונים, אך לא הצטרפה כחברה מן המניין.

מאז היווסדה הושקעו ביוזמה כטריליון דולר בפרויקטים שונים, בדגש על חיבוריות יבשתית וימית, באמצעות פיתוח נמלי ים, גשרים, כבישים ותשתיות נוספות. אף על פי שעיקר ההשקעות ועבודות התשתית בפועל התבצעו בדרום מזרח אסיה ואפריקה היו גם פרויקטים אחדים באירופה, כאשר הבולט שבהם הוא נמל פיראוס ביוון. בשנים האחרונות, למעשה מאז פרוץ הקורונה, עיקר הפרויקטים מתבצע בכמה מדינות באפריקה, וכמעט אין פרויקטים חדשים, בין היתר בשל החשש משליטה סינית על תשתיות חיוניות ואסטרטגיות.

מבחינת איטליה, ה-BRI לא סיפקה את הסחורה והנתונים הכלכליים מגבים זאת, שכן מאז הצטרפות איטליה ל-BRI ב-2019 גדל הייצוא האיטלקי לסין בסך הכול מ-14.5 מיליארד דולר ל-18.6 מיליארד דולר בסוף 2022, בעוד שהייבוא מסין לאיטליה גדל מ-35.4 מיליארד דולר ל-65.8 מיליארד דולר. השורה התחתונה של מגמת סחר זו היא שהגירעון המסחרי של איטליה מול סין רק גדל מאז הצטרפותה ל-BRI ובסוף 2022 עמד על כ-48 מיליארד דולר.

אף שמדובר בסה"כ במדינה אחת מתוך כ-150 שמחליטה לצאת מהיוזמה, ישנו חשש סיני מתגובת שרשרת, בייחוד בקרב מדינות אירופה. הצעד של איטליה מתרחש באווירה מתוחה בין האיחוד האירופי לבין סין, בין היתר בשל מחלוקות סחר קשות הנוגעות לגירעון המסחרי העצום המוערך ביותר מ-430 מיליארד דולר, וכן המוטרדות מגישה סינית לתשתיות ולטכנולוגיות רגישות. לכן, לממשלת סין היה חשוב לקיים כמתוכנן את הפסגה הבילטרלית עם האיחוד האירופי, שבה הדגישה כי אסור לתת לפילוג בין מחנות לפגוע בשיתוף הפעולה במסגרת ה-BRI. אולם הפסגה לא הולידה הצהרות יוצאות דופן, ונראה כי המהלך האיטלקי היה בבחינת קריאת כיוון לאיחוד האירופי כולו.

יצוין כי לפני חודשים מספר הדגישה סין כי תמשיך לעבוד יחד עם איטליה כדי לשפר את יחסי המסחר בין המדינות. גורמים רשמיים באיטליה ניסו להמעיט מהשפעת ההחלטה על המשך היחסים הבילטרליים עם סין, וטענו כי המדינות תמשכנה לפתח את יחסיהן גם ללא החברות ב-BRI, כפי שעושות שאר חברות ה-G7. על הפרק, ביקור של נשיא איטליה בסין במהלך 2024 וכן ביקור של רה"מ מלוני.

בה בעת, ההחלטה של ממשלת איטליה לא נבעה רק משיקולים כלכליים בילטרליים אלא גם משיקולים גאופוליטיים רחבים יותר, והמרכזי שבהם הוא הקשר עם האינדו-פסיפיק. נוכח התחרות בין ארה"ב לבין סין גובר תפקידן ומשקלן של מעצמות הביניים, ובהן הודו, שבשנה האחרונה מתהווה כמעצמה גלובלית ולא רק כמנהיגת הדרום הגלובלי, באופן שמציע אלטרנטיבה לסין.

הקשר החזק שנרקם בין ראשי הממשלות מודי ומלוני בשנה האחרונה, שבה ציינו המדינות 75

שנים לכינון היחסים ביניהן, מצביע על כך. במרץ ביקרה ראש ממשלת איטליה מלוני בהודו כאורחת הכבוד של דיאלוג ראיסינה, ובמהלכו חתמו השניים על שדרוג היחסים לשותפות אסטרטגית, שדרוג שאיטליה קידמה גם עם יפן; נפגשה שוב עם ראש ממשלת הודו בספטמבר, לרגל פסגת ה-G20, אז הצטרפה גם ליוזמת הודו להקמת ברית עולמית לדלקים אורגניים; ולאחרונה נפגשו השניים שוב בוועידת האקלים בדובאי ² שם תייגה ראש ממשלת איטליה תמונה משותפת עם רה"מ מודי תחת התיוג #Melodi (שילוב של שמותיהם). פרסום ההחלטה הסופית של איטליה בנוגע ל-BRI הגיע ימים אחדים לאחר המפגש החם בין השניים.

מאמצי איטליה לחזק את הקשר עם האינדו-פסיפיק משתלבים היטב בחזון הגלובלי של הודו כפי שבא לידי ביטוי בהצגת תוכנית ה-India-Middle East-Europe, שלמעשה מהווה תחרות ישירה ליוזמת BRI הסינית.

תוכנית ה-IMEC, שהוצגה במהלך פסגת ה-G20, שואפת לחבר בין הודו לאירופה דרך המזרח התיכון, לכדי יצירת מסדרון יבשתי כלכלי שישלים את נתיבי הסחר הימיים העוברים באוקיאנוס ההודי, הים הערבי והים האדום. בטקס החתימה על מזכר ההבנות לקידום התוכנית השתתפו ארה"ב, הודו, איחוד האמירויות, האיחוד האירופי, צרפת, איטליה וגרמניה. אולם, התוכנית שנועדה, בין היתר, לצמצם את השפעתה הכלכלית של סין, גדולה מסך חלקיה. באזור אגן הים התיכון, החיבור ההודי לאיטליה הינו המשך ישיר להשקעה ההודית בנמלי חיפה ופיראוס; במזה"ת, להודו כבר יש נוכחות משמעותית באזור המפרץ. אם תתממש, גם יוזמת מסילות השלום האזורי תהפוך לחלק אינטגרלי מתוכנית זו ותבטיח לסעודיה ולישראל, שותפות קרובות של הודו, תפקיד מרכזי ב-IMEC.

אם כן, המהלך של איטליה מהווה לא רק התרחקות ממסגרות בינלאומיות בשליטה סינית, אלא גם אמירה ברורה בעד מסגרת וחזון בינלאומיים בהובלה הודית (ובתמיכה אמריקנית). לאחר שנים מורכבות ביחסים הביטורליים בין איטליה לבין הודו, שיתוף הפעולה שמתקיים היום בין השניים הינו סימן חיובי שמחזק את אגן הים התיכון כמרחב גאופוליטי נבדל ומייצר הזדמנויות רבות גם למדינת ישראל, מול אירופה, המזה"ת ואסיה.

משמעויות והמלצות בהקשר הישראלי:

על מנת שניתן יהיה לנצל את ההזדמנויות הרבות הללו וליישם את החזון הבין-אזורי הזה, נדרשת יציבות. זהו אינטרס של כל הצדדים המעורבים, ועל כן גם מדינות המזה"ת, ובראשן סעודיה, מייחלות לניצחון מוחץ של ישראל על החמאס. זה ייקח זמן אבל הניצחון יגיע, ולכן על ממשלת ישראל להתמקד לא רק במלחמה אלא גם בהיערכות לתנופה הכלכלית שעתידה להגיע עם סיום המלחמה.

על ממשלת ישראל להמשיך ולטפח את היחסים עם הודו כמעצמה גלובלית בהתהוות שמרחיבה את מעורבותה במזה"ת ובאירופה כצעד לאיזון מול סין.

הודו הינה המעצמה היחידה הנתפסת כמאוזנת גם בהקשר של המלחמה בעזה: מחד גיסא, מביעה תמיכה בלתי מסויגת בישראל ובמלחמתה הצודקת, ומאידך גיסא חוזרת על עמדתה המסורתית בנוגע לפתרון הסכסוך מול הפלסטינים תוך מתן סיוע הומניטרי. צעדים אלה מתקבלים היטב הן באירופה והן בדרום הגלובלי.

לאור המיקוד ההודי באיטליה (וביוון), ממשלת ישראל צריכה לשים דגש גדול יותר במדיניותה מול אירופה על מדינות אגן היס התיכון, אזור גאוגרפי שמציב את ישראל כחלק אינטגרלי מאירופה, ולמנף את היחסים הטובים עם יוון, קפריסין, איטליה ואחרות. דגש זה יחזק את מיצובה של ישראל כגשר בין אירופה לבין המזה"ת ואסיה, ועל כן חלק אינטגרלי ב-IMEC.